

חידון מחלקי המים למגילת איכה - השאלות והתשובות

מה קל אל הכבד

1. "איכה" קראנו גם בתורה לאחרונה וגם בהפטרות. איפה? – תשובה: בפרשת דברים-חזון, שחלה בלוח השנה תמיד לפני תשעה באב: "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם", ובישעיהו בהפטרות: "איכה היתה לזונה קריה נאמנה".
2. לחכמים היה חשוב להדגיש את ערך הלימוד דווקא בלילה (כאשר בחוץ חושך ושאוון היום כבר שכך). הם חפשו פסוק במקרא שתומך בערך הלימוד בלילה ומצאו אותו במגילת איכה. מה הפסוק? תשובה: "קומי רוני בלילה". ראו מסכת תמיד לב ב: "תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה - שכינה כנגדו, שנאמר: קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה'". ובשמות רבה מז ה: "אין רינה של תורה אלא בלילה, שנאמר: קומי רוני בלילה, וכן הוא אומר: ותקום בעוד לילה".
3. "לא מצאה מנוח", איך הפסוק הזה מתקשר לתיבת נח? – תשובה: "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה" וכנסת ישראל נמשלה ליונה. ראו הדרשה בבראשית רבה לג ו: "וישלח את היונה וגו' ולא מצאה היונה מנוח וגו', ... אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת. ודכוותה (איכה א) היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, אלו מצאה מנוח לא היו חוזרים. ודכוותה (דברים כח) ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח וגו', הא אלו מצאה מנוח לא היו חוזרים". למה לא חזרו לארץ אלפיים שנה? כי בסופו של דבר מצאו רוגע בגולה.
4. "היו צריה לראש", מתי אנחנו נהיה לראש? – תשובה: בתורה, דברים כח יג: "ונתנך ה' לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה". ומכאן האיחול בראש השנה: שנהיה לראש ולא לזנב
5. "כאילים לא מצאו מרעה", אתם מכירים את הסיפור על הגדי הקטן שלא מצא מים ומרעה וברח מהעדר ומישהו רץ אחריו להחזיר אותו? ספרו אותו – תשובה: הגדי שמשה רץ אחריו. ראו שמות רבה ב: "אמרו רבותינו: כשהיה משה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסות. כיון שהגיע לחסות נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, שמא עיף אתה? הרכיבו משה על כתפו והיה מחלך. ראו הדף [ומשה היה רועה](#).
6. "כי רחק ממני מנחם משיב נפשי", מי הוא מנחם זה שרחק מעם ישראל? – תשובה: המלך המשיח. ראו איכה רבה (בובר) פרשה א: "כי רחק ממני מנחם משיב נפשי.. מה שמו של מלך המשיח? ר' אבא בר כהנא אמר ה' שמו... ר' יהושע בן לוי אמר צמח שמו... ר' יודן בשם ר' איבו אמר מנחם שמו, שנאמר: כי רחק ממני מנחם.
7. "צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי", מי הראשון בתנ"ך שהכתיר את ה' בתואר צדיק? – תשובה: פרעה, שלאחר מכת הברד אמר: "חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". מה נוכל ללמוד מהקבלה זו?
8. "ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב". מתי יתהפך הגלגל ועם ישראל יהיה לאש ולהבה ומי האויב שהוא ישרוף? – תשובה: עובדיה א יח: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר". הם ישרפו את עשו הוא אדום שהרומאים ששרפו את בית המקדש מיוחסים לו.
9. "כלילת יופי", האם אתה מכיר פסוקים או דרשות על היופי של ירושלים? – תשובה: גמרא קידושין דף מט עמוד ב: "עשרה קבים יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים, ואחד כל העולם כולו". מסכת סוכה דף נא עמוד ב: "מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם. מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם". ובמקרא, תהלים פרק נ פסוק ב: "מציון מכלל יפי אלהים הופיע". ותהלים מח ג: "יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב".

10. "דרך קשתו כאויב" ולהלן "דרך קשתו ויציבני כמטרא לחץ". המענה ללוחמים דורכי הקשת של האויב הוא להכשיר ולאמן דורכי קשת ולוחמים בישראל. מצא מקור לכך במקרא. - תשובה: שמואל ב פרק א פסוק יח, בקינת דוד על שאול: "וַיֹּאמֶר לְלִמְד בְּנֵי יְהוּדָה קֶשֶׁת הִנֵּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשׁוּר: ". עוד בשמואל ב כב לה (תהלים יח לה) בשירת דוד: "מִלְמַד יָדִי לְמַלְחָמָה וְנַחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זָרַעְתִּי: ".
11. "טבעו בארץ שעריה". כאן מדובר אמנם בשערי (חומת) העיר ירושלים. אבל האם אתם מכירים את האגדה על שערי המקדש? האם השם ניקנור אומר לכם משהו? - תשובה: תוספתא מסכת יומא פרק ב הלכה ג-ד: "כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקנור מפני שנעשה בהן נס ... אמרו כשהיה נקנור מביאו מאלכסנדריא שבמצרים עמד עליהן נחשול שבים לטבען ונטלו אחד מהן והטילוהו לים ובקשו להטיל את השני ולא הניחו ניקנור, אמר להם אם אתם מטילין את השני הטילוני עמו. היה מצטער ובא עד שהגיע לנמל של יפו. כיון שהגיע לנמלה של יפו היה מבעבע ועולה מתחת הספינה. ויש אומרים ... חיה שבים בלעה אותה וכיון שהגיע ניקנור לנמלה של יפו פלטתו והטילתו ליבשה".
12. "יִשְׁבוּ לְאַרְץ יִדְמוּ זִקְנֵי בֵּת צִיּוֹן הָעָלוּ עֹפֶר עַל רֹאשֵׁם חָגְרוּ שָׁקִים הוֹרִידוּ לְאַרְץ רֹאשֶׁן בְּתוּלַת יְרוּשָׁלַם". (ובספר יואל א ח מענייני היום: "אֵלֵי כְּבִתּוּלָה חָגְרַת שָׁק עַל בְּעַל נְעוּרֶיהָ"). מי עוד במקרא לבש שק או העלה עפר (או אפר) על ראשו כסימן של אבל? - תשובה: במות אבנר, שמואל ב ג לא: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יוֹאָב וְאֶל כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ קְרָעוּ בְּגָדֵיכֶם וְחָגְרוּ שָׁקִים וְסָפְדוּ לִפְנֵי אֲבִנֵּר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הִלֵּךְ אַחֲרֵי הַמָּטָה". באנשי גינה, יונה פרק ג פסוק ה: "וַיֹּאמְרוּ אֲנָשִׁי גִינָה בְּאַלְהֵים וַיִּקְרְאוּ צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׁקִים מִגְדוּלָם וְעַד קִטְנָם". באסון תמר, שמואל ב יג יט: "וַתִּקַּח תָּמָר אֶפֶר עַל רֹאשָׁהּ וַתִּתֵּן הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קִרְעָה וַתִּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתִּלָּךְ הַלֹּךְ וְזָעָקָה". ובריעי איוב, איוב ב יב: "וַיִּשְׂאוּ אֶת עֵינֵיהֶם מִרְחוֹק וְלֹא הִפְרִיחוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרָעוּ אִישׁ מְעִלוֹ וַיִּזְרְקוּ עֹפֶר עַל רֹאשֵׁיהֶם הַשְׁמִימָה".
13. איזה פסוק ממגילת איכה אנו אומרים לפני התקיעות בראש השנה? - תשובה: איכה פרק ג פסוק נו: "קוֹלֵי שְׁמַעְתָּ אֶל תַּעֲלָם אֲזַנְךָ לְרוֹחֹתַי לְשׁוֹנֵתִי: "התוקע אומר פסוק זה, לא בעל התפילה!
14. ועוד קשר במגילה לראש השנה בו אנו מאחלים שנה טובה לכל ושרים את הפיוט "אוחילה לאל". מהו? - תשובה: איכה פרק ג: "זאת אָשִׁיב אֶל לְבִי עַל כֵּן אוֹחִיל: ... חֲלָקִי ה' אֶמְרָה נִפְשִׁי עַל כֵּן אוֹחִיל לר'".
15. איזה פסוק ממגילת איכה אנו אומרים בליל הסדר, בדגש רב כל המסובים בקול רם? - תשובה: איכה פרק ג פסוק סו: "תִּרְדֹּף בָּאֵף וַתִּשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי ה' ". והתחלת הקטע: שפוך חמתך" לקוח מספר ירמיהו י כה ומתהלים עט ו. ראו הנוסח הכפול במדויק ביניהם!
16. "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", איזה עקרון חשוב ביהדות לומדים מפסוק זה - תשובה: כח הבחירה. ראו פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות - שמונה פרקים פרק ח: "ו ... שאין המשמעת והמרי בגזרתו יתעלה ולא בחפצו, אלא ברצון האדם - הנה נמשכו בזה אחר לשון ירמיה, והוא אמרו: מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, כי 'רעות' הם המעשים הרעים, ו'טוב' - המעשים הטובים, ואמר שה' לא יגזור שיעשה האדם הרעות, ולא שיעשה הטובות". כך דבריו גם בהלכות תשובה. פרק ה: "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו, ... אל יעבור במחשבתך דבר זה ... שהקב"ה גזור על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע, אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם ... ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו ... הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, כלומר אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע, וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו". עוד בחיבור התשובה למאירי - משיב נפש מאמר א פרק ו: "רצה בכל זה בלתי הענשו רק לפי הנמשך מפעולותיהם, והוא אמרו: מפי עליון לא תצא הרעות והטוב מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. אמר שהבחירה בידו להטיב

אשר בהטיבו ישמר מן הענש הגדול, או להרע ונפל שמה בבור מעשיו, אם כן מאת כל איש יצא משפטו לפי צד בחירתו ומפי עליון לא תצא הרעות והטוב".

17. ועוד לפני כן, הפסוק: "לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גָּבֵר נֶגֶד פְּנֵי עֲלִיּוֹן". שתי שאלות: 1. מי הראשון שקרא לקב"ה "עליון"? 2. איפה אנחנו מזכירים שם זה בתפילותינו? – תשובה: 1. מלכיצדק שאומר לאברהם: "וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְהָ שָׁמַיִם וְאָרֶץ: וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיד בִּידֶךָ וְכו' " (בראשית יד). 2. בתפילה מעין שבע בערבית של שבת, אחרי ויכולו: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. אֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה בְרִחְמֵי שָׁמַיִם וְאָרֶץ".

18. מחבר מגילת רות הוא עפ"י חז"ל ירמיהו הנביא. בפרק לח של ספר ירמיהו מסופר שהשליכו את ירמיהו לבור טיט בו החל שוקע ועוד רגע ומת. איפה במגילת איכה ייתכן שלפנינו תפילת יחיד שאפשר שהיא של ירמיהו כאשר הושלך לבור? – תשובה: איכה פרק ג פסוקים נב ואילך: "צוֹד צְדוֹנִי כַּצָּפוֹר אֵיבִי חֲנָם: צָמְתוּ בְּבוֹר חֲזִי וַיִּדּוּ אָבֵן בִּי: צָפוּ מַיִם עַל רֹאשִׁי אֲמַרְתִּי נִגְזַרְתִּי: קָרָאתִי שְׁמֶךָ ה' מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת: קוֹלִי שָׁמַעַתְּ אֶל תַּעֲלֹם אֲזַנְךָ לְרוֹחַתִּי לְשׁוֹעַתִּי:

אם נסחפנו מעט ועברנו על האיסור של לימוד תורה בתשעה באב, אנו סמוכים ובטוחים שעבירה זו תסלח לנו ואדרבא, תהפוך לכולנו לזכות של מצות קימום בית ישראל בארץ ישראל בשלישית.

מחלקי המים